

АРХІВ

Олександр ЗАЙЦЕВ Воєнна доктрина Михайла Колодзінського

«Воєнна доктрина українських націоналістів» – головна і, сказати б, підсумкова праця відомого воєнного теоретика і практика ОУН Михайла Колодзінського, написана незадовго до його загибелі. Вона зберігається в Архіві ОУН у Києві¹. Її першу частину (близько чверти загального обсягу) під назвою «Українська воєнна доктрина» було видано цілостильним друком у Krakowі 1940 року² – за рік по загибелі автора, а 1957 року перевидано в Торонті накладом Товариств колишніх вояків УПА в Канаді і США³. Долю інших частин донедавна вважали невідомою⁴.

Лише останніми роками дослідники дістали змогу ознайомитися з повною версією «Воєнної доктрини» Колодзінського, втім, досі вона не привертала належної уваги істориків. Тим часом цей документ заслуговує ретельного дослідження як важливе джерело не тільки до історії формування воєнної доктрини ОУН, а й загалом до інтелектуальної історії організованого українського націоналізму. Просякнута культом сили, війни, героїзму й експансії, ця праця відбиває ментальність молодих галицьких українців, чий світогляд сформували твори Дмитра Донцова і «добра екстремізму», що її переживала Європа після 1914 року.

Михайло Колодзінський народився 26 липня 1902 року в с. Поточиськах Городенківського повіту на Галичині. Батьки, Франек Колодзінський і Анна з Буджаків Колодзінська, охрестили сина в католицькому костелі (батько був римо-католиком і мав польське коріння). Згодом, уже двадцятирічним, Михайло перейшов у греко-католицький обряд. У початковій школі Михайла вважали

¹ Архів ОУН у Києві, ф. 1 (Організація Українських Націоналістів), оп. 2, спр. 466, арк. 1–196.

² М. Колодзінський, *Українська воєнна доктрина*, ч. 1. [Б. м., б. д.]

³ Його ж, *Українська воєнна доктрина*, ч. 1. (Торонто, 1957).

⁴ В. Яшан, «Полковник Михайло Колодзінський», *Городенцина: Історично-мемуарний збірник*, ред. М. Г. Марунчак. (*Український архів, XXXIII*) (Нью Йорк; Торонто; Вінніпег, 1978), 652; С. О. Лісіна, «Військовий теоретик ОУН – М. Колодзінський», *Вісник Національного університету «Львівська політехніка*», серія «Держава та армія», 584 (Львів, 2007), 143.

поляком, він навіть спробував вступити до польської гімназії в Коломиї, але не склав іспиту через погане знання польської мови. Колодзінський продовжив навчання в українських гімназіях у Городенці, а відтак у Коломиї, які й стали для нього школою національного виховання⁵.

Відслуживши в польському війську й закінчивши школу підхорунжих, Михайло в жовтні 1928 року почав навчатися на юридичному факультеті Львівського університету⁶. Але головним для нього, як і для багатьох українських студентів, було не опанування фаху правника, а підпільна робота у Крайовій команді Української військової організації (УВО) та ідейно-політична діяльність як члена Союзу української націоналістичної молоді, а від 1929 року – Організації українських націоналістів (ОУН), в якій він майже від початку виконував функції члена Крайової екзекутиви та референта військового вишколу. Вже тоді погляди Колодзінського вирізнялися крайнім радикалізмом, і це засвідчила перша його нелегальна брошура, підписана псевдом «Михайло Буджак», – доволі, зрештою, прозорим для тих, хто знав дівоче прізвище його матері. Проаналізувавши досвід польського повстання 1863 року, автор закінчив розвідку таким висновком:

На прикладі польських повстанців ми бачили, що люди, які хотіли волі для своєго народу, не перебирали в засобах до її осягнення. Чому ж би нам не йти шляхами, вказаними історією? Треба крові, даймо море крові, треба терору, за-ведім пекольний, треба пожертвувати матеріальні добра, не лишім собі нічого. Маючи на меті вільну *українську державу*, йдім до неї всіми засобами й всіми шляхами. Не стидаймося мордів, грабіжів й підпалів. У боротьбі нема етики. Етика в війні – це останки рабства, накиненого переможцями побідженим. Не дбаймо про добре ім'я та опінію в світі, бо хоч як не були б ми ідейними в своїй боротьбі, нас усе будуть називати бандитами. Кожний шлях, що веде до нашої *найвищої мети*, без огляду на те, чи називається він у других геройзмом, чи під-лотою, є *нашим шляхом*⁷.

Як видно з «Воєнної доктрини українських націоналістів», таких етичних засад Колодзінський дотримувався до кінця життя. Втім, «аморальність» донцювського штибу поєднувалась у нього із самовідданою любов'ю до України. В одному з листів до матері, яку він ніжно любив, Колодзінський писав: «Моліться й дальше за мене й за моїх товаришів, бо наша справа чиста і свята. Ми лише любимо Україну так далеко, що й життя за неї віддамо, а таку любов Бог благословить»⁸.

Обставини написання «Воєнної доктрини» були такими. Відбувши за вироком польського суду річне ув'язнення, Колодзінський 1933 року виїхав за кордон у розпорядження Проводу українських націоналістів (ПУН) і незабаром опинився в Італії, в навчальному таборі «Усташі» – Хорватської рево-

⁵ Яшан, «Полковник Михайло Колодзінський», 632–633.

⁶ М. Посівнич, «Воєнний теоретик і практик ОУН». Детальніше див.: www.ukrnationalism.org.ua/publications/?n=2494.

⁷ М. Буджак, *Польське повстання 1863 р.* (Львів, 1929), 13–14.

⁸ Архів ОУН у Києві, ф. 1, оп. 1, спр. 24, арк. 55 зв.

люційної організації, з якою ОУН тоді налагодила співпрацю. За кілька місяців він уже викладав у таборі курс теорії та практики партизанської війни. У той час Колодзінський познайомився і заприятеливав із лідером усташів Анте Павелічем, разом із яким планував спільні дії балканських та українських революційних націоналістів⁹. Однак після вбивства югославського короля Александра (жовтень 1934 року), організованого усташами спільно з македонськими націоналістами, італійська влада інтернуvala слухачів та інструкторів табору, зокрема й кількох членів ОУН. Невдовзі українців відокремили від хорватів і оселили під наглядом поліції в гірському селі Торторичі на Сицилії, де вони перебували до червня 1937-го¹⁰.

Саме там, скориставшись вимушеною бездіяльністю, Колодзінський почав працювати над воєнною доктриною ОУН. Її першим результатом став реферат «Українська націоналістична військова доктрина», який так само зберігається в Архіві ОУН у Києві¹¹. Судячи зі змісту, реферат написано наприкінці 1935-го або на початку 1936 року.

Колодзінський трактував воєнну доктрину не лише як систему поглядів на способи та форми ведення війни, а й як важливий складник світогляду нації: «Під воєнною доктриною розуміємо певний систем, а точніше певний світогляд, при помочі котрого організуються ті моральні і фізичні сили нації, котрі є потрібні для фізичної оборони своєї раси, зглядно гатунку, і для задережання означеного місця в історії». Саме занедбання так витлумаченої української воєнної доктрини авторуважав за причину занепаду української нації: «Головною причиною нашого нинішнього упадку є те, що ми забули заповіт наших батьків і обосічний варяжський меч замінили за гнилий хуторянський побут і за смердючі відпадки жидівського фільзофа. (Марксизм)»¹². Вихід із духовної кризи Колодзінський убачав у плеканні воєнних чеснот нового покоління українців і висловлював непохитну віру у відродження бойового духу нації: «Лише духові мародери і нікчемні боягузи можуть верещати, що український народ є народ пацифістів. [...] Коли Україна буде самостійною і розвине воєнний інстинкт, рівночасно надаючи йому відповідні організаційні форми, то ми будемо найбільше боєвим народом на світі»¹³.

У згаданому рефераті Колодзінський обмежився оглядом історичного розвитку української воєнної доктрини від Святослава до Української революції, а також визначенням її моральних основ, маючи намір повернутися до інших аспектів пізніше.

Поштовхом до наступного етапу праці над доктриною стало зацікавлення Колодзінського воєнною географією та проблемою майбутніх східних кордонів Української держави. Про це довідуємося з його листа до підпол-

⁹ Посівнич, «Воєнний теоретик і практик ОУН».

¹⁰ Яшан, «Полковник Михайло Колодзінський», 636–638.

¹¹ Архів ОУН у Києві, ф. 1, оп. 2, спр. 465, арк. 1–43.

¹² Там само, арк. 1.

¹³ Там само, арк. 8.

ковника Тимоша Омельченка від 5 вересня 1936 року, що в ньому викладено концепцію майбутньої української експансії на схід:

В першій фазі революції, чи радше повстання, ми по увільненню наших етнографічних земель мусимо спинитися над Волгою, а пізніше кинути все здібне до бою на лінію Могилів – Саратов і перенести війну в Казахстан, щоби дати поміч тутешнім нашим кольоністам і загрозити Московській індустріальні осередки в Магнітогорську і Кузнецьку.

[...] Ми, визволивши, не можемо зіставити Казахстан на ласку Божу або Москялям. Він є тісно зв'язаний з нашим визволенням. Так що східні граници нашої держави повинні опиратися на Алтайських горах і Тян-шану¹⁴.

Колодзінський скептично ставився до здатності казахів створити власну державу: «В Казахстані нема ані одного, що міг би зорганізувати якусь державу. Якщо не будемо там ми, то буде Москва. Але землі дуже великі і казочко багаті»¹⁵. Тому, вважав він, Казахстан має стати колонією України. Згодом Колодзінський розвинув ці ідеї у «Воєнній доктрині».

Остаточну версію цієї праці він створив навесні 1938 року, про що свідчить його листування з Ярославом Стецьком (Карбовичем), якому голова ПУН Євген Коновалець доручив координувати ідеологічну підготовку Другого конгресу ОУН. 10 березня Стецько надіслав Колодзінському офіційного листа такого змісту:

Дорогий Товаришу!

Пропоную Вам опрацювати для нашого журналу¹⁶ реферат під н[азвою] «УКРАЇНСЬКА ВІЙСЬКОВА ДОКТРИНА».

До Вашої вступної праці на цю тему пересилаю Вам замітки, які читав уже п. Мудрий¹⁷ і з ними згідний. До Вас належало б, крім історичної ретроспективи, дати і перспективу, базуючи нашу доктрину на тих завданнях, що їх ми ставимо перед Україною. Реферат має бути готовий до 1.VI. ц. р. і пересланий мені¹⁸.

В середині квітня Колодзінський заходився переробляти та розширювати свій реферат. 13 квітня він писав Стецькові: «Хочу забиратися писати доктрину, бо маю ще півтора місяця часу до написання»¹⁹. У машинописі, який зберігається в Архіві ОУН, згадано як недавні події аншлюс Австрії (березень 1938-го) й акції австрійських нацистів після падіння канцлера Курта Шушніга, натомість нотатку про загибел Євгена Коновалця (23 травня 1938 року) вже дописано від руки²⁰. Отже, Колодзінський загалом закінчив працю у квітні–травні 1938 року, коли знову перебував у Італії.

¹⁴ Там само, оп. 1, спр. 93, арк. 98 зв.

¹⁵ Там само.

¹⁶ Стецько, ймовірно, мав на увазі серію ідеологічних альманахів, що їх ОУН почала видавати 1938 року замість теоретичного журналу.

¹⁷ Псевдо Євгена Коновалця.

¹⁸ Архів ОУН у Києві, ф. 1, оп. 1, спр. 93, арк. 131.

¹⁹ Там само, арк. 132.

²⁰ Там само, ф. 1, оп. 2, спр. 466, арк. 102, 125.

Хоч у листі Стецька йшлося про реферат-статтю для альманаху, насправді Колодзінський написав працю далеко не журнального обсягу, призначену, судячи зі змісту, для військово-політичного вишколу членів ОУН. Імовірно, пізніше він планував скоротити і переробити її для публікації в альманасі та, можливо, для затвердження Конгресом ОУН, але вже не встиг.

Так постав текст під назвою «Воєнна доктрина українських націоналістів», примірник якого зберігається в Архіві ОУН. Це машинопис із рукописними виправленнями та вставками обсягом 196 сторінок формату близько А4. Кількох останніх сторінок бракує. Судячи з попереднього тексту, на втрачених сторінках йшлося про переваги та небезпеки союзу ОУН із Німеччиною. Імені автора документ не містить, але в тому, що ним був Колодзінський, легко переконатися, порівнявши текст зі згаданою на початку брошурою «Українська воєнна доктрина».

У першій частині «Воєнної доктрини» автор виклав візію історії України як одвічної боротьби хліборобів проти степових орд. Порівняння машинопису з публікацією 1940 року свідчить про те, що деякі фрагменти, насамперед критичні висловлювання про Гітлера і нацистів, зазнали цензури. Колодзінський писав: «...Гітлер в “Майн кампф” зв’язує майже існування німецького народу з здобуттям Сходу Європи, а тим самим робить з цього світогляду справу націонал-соціалізму. Нас мусить обурити така експанзивність Гітлера. А що вложили ті пошукувачі “равмів”²¹ у Східну Європу? Скільки крові проляли вони за нього? Бандити вони міжнародні, які хочуть зробити з України публичний міжнародній дім, щоби могли провадити тут свої хижакькі пляні». Автор «Воєнної доктрини» застерігав, що нацисти дивляться на Україну «як на європейську Абіссинію, яка має служити, щоби Гітлер пересаджував тут надмір німецького населення без найменшого признання і зрозуміння, що на східно-європейському просторі живе великий народ, який століттями бореться за своє право, право до життя...»²².

Ясна річ, в окупованому німцями Krakowі годі було сподіватися відкрито опублікувати такий текст, та це й не відповідало тодішній орієнтації ОУН на союз із Німеччиною. Тому всі випади проти Гітлера з публікації вилучено. Втім, як видно з наступних частин «Воєнної доктрини», Колодзінський обурюювався планами Гітлера не тому, що принципово відкидав імперіалізм, а позаяк уважав: на сході Європи є місце тільки для однієї імперії – української.

Експансія й імперіалізм – наскрізна тема «Воєнної доктрини». Колодзінський постійно наголошував, що ОУН у своїх державотворчих планах не має обмежуватись етнічними українськими землями: «Не будувати Україну тільки над Дністром чи Дніпром, але Україну в таких розмірах, які їй вимірив самий Творець, коли надавав землі нинішній географічний вигляд. Схід Європи мусить бути наш, бо такий заповіт зіставили нам наші прадіди»²³.

²¹ Raum (нім.) – простір. Автор натякає на нацистську концепцію здобуття «життевого простору» (нім. Lebensraum) для німців на сході Європи.

²² Архів ОУН у Києві, ф. 1, оп. 2, спр. 466, арк. 26.

²³ Колодзінський, *Українська воєнна доктрина*, ч. 1, 21.

«Український народ не живе на те, щоби спокійно заїдати благодаті своїх етнографічних земель і зачаджуватися у власному смороді»²⁴.

Про те, які розміри, на думку автора, Творець вимірив Україні, довідуємось із другої частини – «Воєнна географія і граници України», написаної у співпраці з полковником Тимошем Омельченком²⁵. У ній детально окреслено кордони майбутньої держави, до якої, крім усієї сучасної України, мали належати Молдова, чималі частини Румунії, Польщі, Білорусі, Росії (аж до середньої Волги та Каспійського моря), Північний Кавказ, Баку й Апшеронський півострів із нафтовими родовищами²⁶. Та це була лише програма-мінімум: «Так зачеркнута Україна, це ще не є імперіалізм. Це тільки мінімум, з якого не можемо ніяк зречися, бо нам треба такої України, щоб мати вихідну підставу для дальнього поступу вперед. [...] Україна має велику і славну місію до зроблення. По здобуттю України ми маємо станути на східно-Європейськім просторі узброєні на чотири сторони і розпочати другий розділ нашої праці, себто опанування центральної Азії, щоби влучити її в круг нашої культури і цивілізації»²⁷.

Однак, заки приступати до виконання цієї «великої місії», потрібно було шляхом переможного повстання визволити етнічні українські землі, розділені між чотирма державами. Його стратегію і тактику Колодзінський розробив у центральному розділі своєї праці – «Націоналістичне повстання», який публікуємо понижче.

При читанні цього тексту відчувається, що над автором, як і над його соратниками, тяжіла примара катастрофи попередньої спроби здобути незалежність. Колодзінський за всяку ціну прагнув уникнути помилок, які призвели до її втрати, зокрема невміння українських урядів залучити широкі народні маси до боротьби за державність, слабкість і нерішучість влади, взаємне поборювання партій та урядів, зволікання зі створенням регулярної армії. Звідси жорсткі рекомендації: у будь-який спосіб пов'язати маси з повстанням, загнавши їх у «сліпу вулицю»; створити єдину централізовану націоналістичну владу, знищивши всі конкурентні уряди та претендентів на уряд і політиков-угодовців; якомога швидше перетворити партизанські загони на регулярну армію, зліквідувавши самочинних отаманів тощо.

Ще однією помилкою лідерів Української революції Колодзінський уважав надто ліберальну, на його думку, політику щодо «ворожих» націй – поляків, єреїв і росіян. «Воєнна доктрина» передбачала кардинально відмінні заходи: повне очищенння західноукраїнських земель від поляків («вимести буквально до останньої ноги польський елемент із З[ахідних] У[країнських] З[емель] і в цей спосіб закінчити польські претенсії про польський характер цих земель»), часткове винищенння інших «ворожих» меншин («Повстання ОУН має знищити живі ворожі сили на укр[айнських] землях. ...До тих сил належить рівнож, побіч регулярної армії, ціле вороже населення і всі ті меншини,

²⁴ Архів ОУН у Києві, ф. 1, оп. 2, спр. 466, арк. 80.

²⁵ Яшан, «Полковник Михайло Колодзінський», 652.

²⁶ Архів ОУН у Києві, ф. 1, оп. 2, спр. 466. Арк. 49–72.

²⁷ Там само, арк. 78–79.

що ставляться вороже до укр[аїнської] самостійності), а надто євреїв («чим більше загине Жидів під час повстання, тим буде краще для української держави»).

Деякі фрагменти розділу «Націоналістичне повстання» спонукають наново застновитися над питанням про генезу антипольської акції ОУН–УПА 1943 року. В українській історіографії усталася думка, що рішення про «деполонізаційну» акцію на Волині визріло в керівництві бандерівської ОУН безпосередньо перед її проведенням як реакція на позицію польського емігрантського уряду та діяльність місцевих поляків²⁸. Читаючи працю Колодзінського, бачимо, що він обґрутував потребу саме таких дій ще 1938 року. Втім, не варто послішати з висновком, що ОУН вже тоді мала чіткий план етнічної чистки і лише чекала слушної нагоди. Невідомо, чи поділяли погляди Колодзінського решта керівників ОУН і чи обговорювали вони такі пропозиції між 1938 і 1943 роками. Проблема потребує дальнього дослідження.

Історик не може обмежитися констатацією того факту, що деякі провідники ОУНуважали винищення «ворожого» населення потрібним для добра майбутньої Української держави. Важливо зрозуміти, чому вони дійшли цих переконань. По-перше, не слід забувати, що Колодзінський дописував «Воєнну доктрину» наприкінці «мирного» десятиліття, яке за масштабами масових убивств і депортаций цивільного населення істотно перевишило досвід кількох попередніх поколінь. «Доба жорстока, як вовчиця» (Олег Ольжич), особливо жорстокою була до українців, мільйони яких стали жертвами комуністичного терору і Голодомору. Щоправда, становище українців під польською владою було далеко не таким трагічним, але й тут фактична дискримінація та репресії за принципом колективної відповідальності породжували почуття національної кривди. Найболісніший слід у польсько-українських відносинах залишила «пацифікація» 1930 року. Жадобою помсти переймалися не лише прості селяни, а й радикально налаштовані політики, що мріяли про відплату ворогам, якими в їхніх очах були не тільки конкретні ініціатори та виконавці репресій, а й «ворожі нації» загалом.

По-друге, соціал-дарвіністська концепція неминучої боротьби між націями була важливим складником інтегрального націоналізму, який становив основу ідеології ОУН. Згідно з його постулатами, нація є не сукупністю індивідів, а колективною особистістю, що охоплює всі минулі, теперішнє та майбутні покоління і діє як живий організм. Між націями точиться боротьба за існування, що в ній виживають лише ті, хто має розвиненішу волю до життя, влади й експансії. За Дмитром Донцовим, якого багато членів ОУНуважали своїм духовним батьком, нації, «як це є і в органічнім світі, здані на вічну конкуренцію між собою, ...ані навіть дві з них не можуть зміститися на однім і тім самім клаптику землі під сонцем, як не можуть зміститися на однім квадраті шахівниці дві різномірні фігури: слабша (в даний момент) мусить усту-

²⁸ Див., приміром: І. І. Ільюшин, «Бойові дії ОУН і УПА на антипольському фронті», *Організація українських націоналістів і Українська повстанська армія*, розд. 5 (Київ, 2005), 294.

питися, аби її місце зайняла сильніша»²⁹. Звідси – лише крок до визнання потреби етнічних чисток, і послідовники Донцова його зробили.

Ставлення ідеологів ОУН до євреїв змінювалося від пропозицій співпраці з ними в побудові Української держави на початку 1930-х років до різко антисемітських публікацій наприкінці того ж десятиліття³⁰. Поширенню воївничого антисемітизму сприяли уявлення про чільну роль євреїв у злочинах комуністичного режиму в СРСР й у світовому комуністичному русі. Новий міт «жидо-комуни» накладався на давні стереотипи єврея – лихваря, орендаря і ворога християнської віри. Деякі члени ОУН поділяли поширену в антисемітській літературі тезу про шкідливість змішування з «бездомно-бездержавною» «єврейською расою», що, мовляв, може призвести до «оживлення» українців і втрати ними державницького інстинкту³¹. Тим-то і Колодзінський виключав євреїв із планів майбутньої денационалізації (українізації) меншин.

Згадаймо, що в 1930-х роках принцип колективної національної відповідальності застосовували на практиці не лише нацисти та інтегральні націоналісти, а й авторитарні режими багатонаціональних держав, адміністрації колоніальних імперій, не кажучи вже про сталінських «інтернаціоналістів», які саме тоді розпочали масові депортації за національною ознакою. На цьому тлі етнічний екстремізм радикального крила ОУН не виглядає винятковим.

Інші фрагменти розділу відбивають дискусії, які точилися в українському підпіллі та еміграції довкола стратегії визвольної боротьби. 1938 року ймовірним уважався такий сценарій розвитку, коли блок фашистських держав спільно з Польщею розпочне війну проти СРСР, внаслідок чого у Наддніпрянській Україні вибухне повстання проти більшовиків. Деякі політики радили за таких обставин утриматися від повстання в Західній Україні, щоби не послаблювати антибільшовицький фронт. Колодзінський категорично відкидав такий погляд і з притаманним йому максималізмом наполягав на тому, що, незалежно від міжнародної кон'юнктури, повстання слід піднімати водночас і проти СРСР, і проти Польщі, стверджуючи так соборність України: «Ми мусимо вічно повторяти..., що ми боремося за Україну Соборну й що на жадну іншу концепцію ми не згодимося, хоч би ми мали й цей раз програти. Така геройська програма не є програною, бо з її традиції виростуть нові борці, так як нинішні націоналісти виросли з традиції визвольної війни».

«Воєнна доктрина» часом справляє враження нестримної мегаломанії: ще не звільнивши жодного клаптика українських земель, автор пише про майбутню «дефіляду» переможних українських військ вулицями Москви та Варшави, про панування над сходом Європи, про українську імперію від Карпат до Центральної Азії. Припускаю, Колодзінський, накреслюючи такі

²⁹ Д. Донцов, *Твори*, т. 1 (Львів, 2001), 282.

³⁰ M. Carynnyk, “Foes of our rebirth: Ukrainian nationalist discussions about Jews, 1929–1947,” *Nationalities Papers* 39 vol., 3 (2011): 315–352.

³¹ Див., наприклад: В. Мартинець, «Жидівська проблема в Україні», *Ідея в наступі. Альманах* (Лондон, 1938), 24–47.

далекосяжні, майже фантастичні, завдання, думав не лише про воєнно-політичну стратегію, а й про виховання молодих націоналістів. Цілком у дусі донцовського «ілюзіонізму» вінуважав, що лише образ майбутньої імперської величини, хай навіть ілюзорний, може звільнити українців від рабського почуття нижчості щодо ворогів і спонукати до революційного чину.

В останніх розділах «Воєнної доктрини» Колодзінський обговорив роль української еміграції в націоналістичній революції, запропонував проект української військової експансії до Центральної Азії та перетворення Казахстану в український домініон, розглянув перспективи українського «прометеїзму» і месіянізму та питання можливих союзників ОУН у війні за незалежність і за українську імперію.

«Все мусить бути у нас велике, а особливо наша смерть. Побіда наша є в руках Бога, але геройство наше є в наших руках»³², – писав Колодзінський у «Воєнній доктрині». Вже за кілька місяців йому довелося складати іспит на вірність своєму життєвому кредо. 15 березня 1939 року, в день проголошення незалежності Карпатської України, Колодзінський (полковник Гузар) став на чолі її нечисленних збройних сил. Угорські війська вже наступали на Хуст. Командувач Карпатської Січі розумів безнадійність опору, але вважав, що українська честь не дозволяє відступити без боротьби, тому послав своїх слабо озброєних і поспіхом навчених січовиків у нерівний бій. Коли дальша оборона стала неможливою, він із частиною січовиків спробував відступити в гори, але потрапив у полон. 18 або 19 березня його розстріляли у солотвинських соляних копальнях³³.

Наскільки було поширене в середовищі ОУН ідеї, які проголосував Колодзінський? Немає підстав уважати, що його праця набула статусу офіційної доктрини ОУН. Немає даних про те, що Провід ОУН будь-коли офіційно затверджував «Воєнну доктрину українських націоналістів». Ми можемо обґрунтовано припускати тільки те, що серед активу ОУН існувала група, яка дотримувалася радикальних поглядів і на майбутнє повстання, і на вирішення «польського» та «єврейського» питань, і на перспективи прийдешньої «української імперії». Далі дослідження мали би з'ясувати низку питань: наскільки численною та впливовою була група однодумців Колодзінського; наскільки відомою була його праця серед членів організації; нарешті, чи існував зв'язок між теоретичними викладками діячів ОУН 1938–1939 років і практичними діями ОУН(б) й УПА під час Другої світової війни?

Ідеї, що їх виклав Колодзінський у «Воєнній доктрині», безперечно, були близькими не лише йому, а й прихильникам найрадикальнішої течії націоналістичного руху. Їхній відгомін можна простежити, зокрема, в документах ОУН(б) часів Другої світової війни³⁴. Якою мірою ці ідеї вплинули на практичну діяльність ОУН під час війни? Це питання далі лишається відкритим. У

³² Архів ОУН у Києві, ф. 1, оп. 2, спр. 466, арк. 23.

³³ Яшан, «Полковник Михайло Колодзінський», 644–650.

³⁴ Див., наприклад: *Українське державотворення. Акт 30 червня 1941 р.: Збірник док-тів і мат-лів*, упор. О. Дзюбан; під заг. ред. Я. Дашкевича і В. Кука (Львів; Київ, 2001), 15–56.

кожному разі публікація і дослідження теоретичного доробку Колодзінського є важливими для лішого розуміння не лише інтелектуальної історії, а й практики українського організованого націоналізму.

Публікуючи розділ «Націоналістичне повстання» з «Воєнної доктрини українських націоналістів», максимально зберігаємо мову оригіналу, але водночас виправляємо очевидні друкарські похибки, в нормовуємо пунктуацію, написання слів разом, окрім та через дефіс, впроваджуємо апостроф. Підкреслення в тексті належать авторові. Рукописні вставки до машинопису позначені кутовими дужками. У квадратних дужках розкрито скорочення (крім абревіатур, поданих у переліку скорочень) і вставлено пропущені слова.

Насамкінець висловлюю щиру вдячність старшому науковому співробітнику Інституту української археографії та джерелознавства НАН України Юрію Черченку за допомогу в користуванні фондами Архіву ОУН у Києві.

*Пояснення галицьких діялектизмів
i рідковживаних слів:*

апровізація – постачання	магазин – склад
вділ – вниз	масакра – бійня, різанина
взглядно, зглядно – або	мильний – помилковий
вигляди – шанси, можливості	мрачний, мрячний – туманний
вислід – результат	на рати – тут: частинами
вiterеблення – винищення	ненадійно – несподівано
галапас – дармойд	нерозлучний – невилучний
дефіляда – парад	після (чого) – тут: згідно з (чим)
децидувати – вирішувати	приноровити – пристосувати
ділати – діяти	програма – поразка
доконувати – здійснювати	ривалізувати – конкурувати
домів – додому	склеп – крамниця
драстичний – різкий, крайній	стрих – горище
евіденція – облік	стяг – військова частина
жалувати – жаліти, шкодувати	шильд – прикриття, вивіска
замір – намір	шлямазарний – нестараний, розхлябаній
заосмотрення – забезпечення	шпихлір – житниця.
зрізничкований – розрізнений	
учба – зв'язок	

Перелік скорочень у публікації:

- Г.П.У. – Государственное политическое управление
З.У.З., ЗУЗ – Західні Українські землі
М.Т.С. – машинно-тракторна станція
С.С. – Січові стрільці
С.У.З., СУЗ – Східні Українські землі

О.У.Н. – Організація українських націоналістів
У.Г.А. – Українська Галицька армія
У.С.С. – Українські Січові стрільці

Oleksandr ZAITSEV

Military Doctrine of Mykhailo Kolodzins’kyi

Military Doctrine of Ukrainian Nationalists is the main and final work by the theorist and activist of the Organization of Ukrainian Nationalists Mykhailo Kolodzins’kyi, written shortly before his death. This document deserves careful analysis as an important source not only for the study of the OUN’s military doctrine, but also for learning about the intellectual history of organized Ukrainian nationalism in the 1930s. Filled with the cult of force, war, heroism, and expansion, the work reflects the mentality of young Galician Ukrainians, whose worldview was formed by Dmytro Dontsov’s “active nationalism” and by “the Age of Extremes” that began in 1914.

The introductory article to the publication of the chapter “Nationalist Uprising” from the *Military Doctrine* gives a brief biography sketch of Kolodzins’kyi, considers the circumstances of writing *Military Doctrine* and analyses the content of the work, especially the published chapter.

There is no reason to consider that the Kolodzins’kyi’s work acquired the status of the OUN’s official doctrine. One can reasonably assume only that there was a group among the OUN’s activists that followed the radical views on the future uprising, solutions of the “Polish” and “Jewish questions,” and prospects for the future “Ukrainian empire”. Further studies have to clarify a number of questions: how well-known was Kolodzins’kyi’s work among the Ukrainian nationalists; how numerous and influential was a group of like-minded members of the OUN; and finally, whether there was a connection between the theoretical ideas of the OUN’s activists in 1938–1939 and the practical actions of the OUN (Banderites) and the Ukrainian Insurgent Army during World War II?

Archive sources

Arkhiv OUN u Kyjevi, f. 1 (Orhanizatsija Ukrai’ns’kykh Natsionalistiv), op. 1, spr. 24, 93; op. 2, spr. 465, 466.

Bibliography

- Budzhak M., Pol’s’ke povstannja 1863 r. L’viv, 1929
Carynnyk M., Foes of our rebirth: Ukrainian nationalist discussions about Jews, 1929–1947 // Nationalities Papers 39 vol., 3, 2011
Dontsov D., Tvory. T. 1. L’viv, 2001
Il’jushyn I., Bojovi dii’ OUN i UPA na antypol’s’komu fronti // Orhanizatsija ukrai’ns’kykh natsionalistiv i Ukrai’ns’ka povstans’ka armija. Rozd. 5. K., 2005

Jashan V., Polkovnyk Mykhajlo Kolodzins'kyj, Horodenshchyna: Istorychno-memuarnyj zbirnyk, red. M. G. Marunchak. (Ukrai'ns'kyj arkhiv, XXXIII). Nju Jork; Toronto; Winnipeg, 1978

Kolodzins'kyj M., Ukrains'ka vojenna doktryna. Ch. 1. [B. m., b. d.]

Kolodzins'kyj M., Ukrains'ka vojenna doktryna. Ch. 1. Toronto, 1957

Lisina S. O., Vijs'kovyj teoretyk OUN – M. Kolodzins'kyj // Visnyk Natsional'noho universytetu “L'viv's'ka politekhnika”. Serija “Derzhava ta armija” 584. L'viv, 2007

Martynets' V., Zhydivs'ka probljema v Ukraini // Ideja v nastupi. Al'manakh. London, 1938

Posivnych M., Vojennyj teoretyk i praktyk OUN. www.ukrnationalism.org.ua/publications/?n=2494

Ukrains'ke derzhavotvorennja. Akt 30 chervnya 1941 r.: Zbirnyk dok-tiv i mat-liv, Upor. O. Dzjuban; pid zah. red. Ja. Dashkevycha i V. Kuka. L'viv; Kyiv, 2001